

AUTOREFERAT PREDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU NAUKOWEGO I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH

Niniejszy autoreferat został sporządzony zgodnie z przepisami art. 16 i art. 18a ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) oraz § 12 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 2018 r., poz. 261). Autoreferat obejmuje opis dorobku i osiągnięć naukowych habilitanta i został sporządzony zgodnie z wzorem zamieszczonym na stronie internetowej Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów (adres docelowy: <http://www.ck.gov.pl/articles/id/47.html>; dostęp: 27.03.2019).

1. Imię i nazwisko

Lech Andrzej Jamróz

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

- 3 października 2008 r. – doktor nauk prawnych w zakresie prawa

Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

Tytuł rozprawy doktorskiej: Wstępne rozpoznanie skarg konstytucyjnych w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej

Promotor: Prof. dr hab. Marian Grzybowski

Recenzenci: Prof. dr hab. Mirosław Granat, Prof. dr hab. Piotr Tuleja

- 12 czerwca 2003 r. – magister prawa

Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

Tytuł pracy magisterskiej: Rola Senatu RP w procedurze ustawodawczej

Promotor: Prof. dr hab. Eugeniusz Zwierzchowski

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

- od 1 października 2009 r. do chwili obecnej pracownik naukowo-dydaktyczny w Katedrze Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku – adiunkt zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy
- od 1 października 2008 r. do 30 września 2009 r. pracownik naukowo-dydaktyczny w Katedrze Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku – asystent zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy
- od 1 października 2007 r. do 30 września 2008 r. pracownik naukowo-dydaktyczny w Katedrze Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku – asystent zatrudniony wymiarze $\frac{3}{4}$ etatu

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

4a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Ewolucja konstytucjonalizmu francuskiego (1789-1958). Rola republikańskiej tradycji konstytucyjnej

4b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy):

Monografia: L. Jamróz, *Ewolucja konstytucjonalizmu francuskiego (1789-1958). Rola republikańskiej tradycji konstytucyjnej*, 2019, Wydawnictwo Temida 2, Białystok, stron: 175, ISBN: 978-83-65696-13-7.

Recenzenci wydawniczy: Prof. dr hab. Marian Grzybowski, dr hab. Łukasz Jakubiak

4c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

4c.1. Uzasadnienie wyboru tematu pracy i jej struktura; metody badawcze:

Praca nosi tytuł „Ewolucja konstytucjonalizmu francuskiego (1789-1958). Rola republikańskiej tradycji konstytucyjnej”. Dwuczłonowy tytuł ma stanowić spójną całość. Druga część tytułu stanowi *leitmotiv* w analizie stosunkowo długiego, wybranego nieprzypadkowo, okresu w historii konstytucyjnej Francji.

Początek tego okresu wyznacza bowiem rok 1789, czas wybuchu Wielkiej Rewolucji a zarazem początek wielkich przemian politycznych, ideowych i konstytucyjnych (ustrojowych) we Francji. To zarazem początek ekspansji idei republikańskich, które z różną intensywnością rozwijały się później, aż do roku 1871. Idee te, a także pewne dokumenty z

okresu Wielkiej Rewolucji, zwłaszcza Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r. zaważyły w sposób istotny na późniejszej historii (także współczesnej) republikańskiej Francji. Natomiast 1958 rok to rok powstania V Republiki, uchwalenia nowej konstytucji inspirowanej poglądami de Gaulle'a, która w jego zamierzeniu miała być głęboką reformą ustrojową republikańskiej Francji, odcięciem się w pewnym zakresie od tradycji konstytucyjnej, która kształtowała się w okresie do 1870 r. Jej korzenie tkwiły w okresie Wielkiej Rewolucji, w szczególności w latach 1789-1795. Uformowała się w okresie III Republiki (1871-1940), a umocniła się w następnym okresie republikańskim IV republiki (1946-1958).

To spostrzeżenie wstępne, stanowiące rodzaj pewnej hipotezy badawczej, wyznaczyło zarazem podstawową strukturę pracy, składającej się z czterech rozdziałów. Rozdział pierwszy prezentuje genezę republikańskiego nurtu konstytucyjnego a zarazem, w miarę upływu czasu, narodziny republikańskiej tradycji konstytucyjnej. Następowo to w długim okresie, w którym okresy republikańskie przeplatały się z okresem restauracji monarchii (1814-1830) i z okresami praktycznej dyktatury, zdecydowanie odcinającej się od idei i ustroju monarchistycznego, ale głównie werbalnie akceptującej zdobycze republikańskie Rewolucji. To okresy cesarstwa, które zapanowały w dość odległych od siebie okresach historycznych (1799-1814 oraz 1852-1870), ale były do siebie bardzo podobne zarówno w sposobie przekształcenia republiki w cesarstwo, jak i w silnej władzy wykonawczej (dyktatorskiej), kontrolującej w pełni władzę ustawodawczą.

Rozdział drugi przedstawia okres od 1871 roku (na płaszczyźnie polityczno-ustrojowej) lub od 1875 roku, jeśli uznać za początek III Republiki płaszczyznę prawnokonstytucyjną (uchwalenie ustaw konstytucyjnych) do roku 1940, tzn. do powstania „państwa Vichy”. Powstawało ono formalnie – w zamiarze jego twórców – jako kontynuacja III Republiki, ale było zaprzeczeniem francuskich idei republikańskich stanowiąc odrębną formę ustrojową, o której wspominam tylko dla zachowania ciągłości historycznej wywodu.

Rozdział trzeci, poprzedzony syntetycznymi rozważaniami o narodzinach IV Republiki w płaszczyźnie politycznej i w płaszczyźnie konstytucyjnej (odrzucony pierwszy projekt konstytucji), omówiony jest w okresie od przyjęcia konstytucji (27 października 1946 r.) do upadku IV Republiki i przyjęcia nowej konstytucji z 4 października 1958 r. To okres, w którym umacnia się tradycja republikańska ukształtowana w okresie III Republiki, chociaż nowy ustrój republikański miał zdecydowanie odciąć się od poprzedniego modelu ustrojowego, zarówno w płaszczyźnie formalno-prawnej (konstytucyjnej), jak i w sferze praktyki konstytucyjnej. Okazało się, na czym zaważyła w szczególności ukształtowana w III Republice republikańska tradycja – że praktyka konstytucyjna była stosowana niekiedy wbrew literalnemu brzmieniu konstytucji.

Rozdział czwarty, zakończeniowy stanowi syntezę poprzednich rozważań, ukazując znaczenie republikańskiej tradycji konstytucyjnej na tle rozważań o praktyce konstytucyjnej, która przybierała niekiedy jurydyczny (normotwórczy) charakter w sposób samoistny, najczęściej w sytuacji braku formalnego przepisu praw (luka prawna), a czasem nawet wbrew przepisom prawa.

Badanie ewolucji francuskiego konstytucjonalizmu we wskazanym okresie dokonywane jest w prezentowanej pracy poprzez analizę dokumentów konstytucyjnych. W szczególności przez poszukiwanie w nich, na przestrzeni tak długiego okresu, głównych zasad i idei republikańskich dotyczących republikańskich form ustrojowych, które pojawiły się w konstytucjach i dokumentach konstytucyjnych okresu Wielkiej Rewolucji. Dotyczyło to także zasady specyficznej dla francuskiego republikanizmu konstytucyjnego, a mianowicie

zamieszczania dokumentów poświęconych prawom i wolnościom jednostki w deklaracji będącej częścią konstytucji, niekiedy w preambule konstytucyjnej. Oczywiście analiza licznych dokumentów konstytucyjnych z punktu widzenia zawartych w nich idei, zasad czy rozwiązań ustrojowych wymagała wcześniejszego objaśnienia o jakie idee i zasady chodzi, z jakiego nurtu ideowo-doktrynalnego się one wywodzą. Stąd krótka synteza idei liberalnych, zasad i rozwiązań ustrojowych, które się z doktryn liberalnych wywodzą. Synteza ta została ukazana w rozdziale pierwszym w kontekście przełomu ideowego, który ujawnił się na początku Wielkiej Rewolucji; to krótkie odniesienie do koncepcji ideowych, które inspirowały Rewolucję Francuską.

Chociaż pierwsza część tytułu sugeruje trafnie, że chodzi o ewolucję historyczną francuskiego konstytucjonalizmu, nie jest to praca z zakresu historii politycznej Francji, lecz praca z zakresu prawa konstytucyjnego, a ściślej mówiąc historii konstytucyjnej Francji. Osią pracy jest bowiem geneza, uformowanie i umocnienie republikańskiej tradycji konstytucyjnej Francji zarówno w warstwie aktów prawnych (przepisów prawnych), jak i w płaszczyźnie praktyki konstytucyjnej, tzn. w warstwie zwyczajów, norm prawno-zwyczajowych (pozakonstytucyjnych) oraz sposobów wykładni konstytucji (zgodnie z nią), wynikających z przesłanek tradycji.

Szeroko pojęta praktyka konstytucyjna jest więc od dawna we Francji rzeczywistą częścią konstytucji. Takie założenie, które potwierdziło się w pracy spowodowało jednak, że nie była możliwa analiza samych aktów konstytucyjnych (czy ustawowych) w oderwaniu od ich stosowania, w oderwaniu od innych (poza tekstem prawnym) przesłanek ich stosowania, jak np. tradycja konstytucyjna, układ sił politycznych, rola osobowości polityków. Stąd akty konstytucyjne i praktyka konstytucyjna w prezentowanej pracy nie mogły być oderwane od konkretnego kontekstu politycznego, w którym były stosowane.

Chociaż więc podstawowa struktura pracy (podział na trzy pierwsze rozdziały) jest strukturą historyczną, a w pracy zachowano generalnie sekwencję historyczną, to jednak, zwłaszcza w pierwszym rozdziale, zastosowano metody komparystyczne (porównanie aktów konstytucyjnych, porównanie liberalizmu francuskiego i liberalizmu angielskiego itd.). Konieczne również było wejście na teren myśli (doktryn) polityczno-prawnych. Jednakże jest to zabieg czysto pomocniczy, służebny wobec rozważań na obszarze prawa konstytucyjnego, czy szerzej: na obszarze ustrojoznawstwa.

4c.2. Geneza republikańskiej doktryny konstytucyjnej

Do analizy dokumentów konstytucyjnych okresu Wielkiej Rewolucji przywiązywałem w pracy szczególne znaczenie. Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 26 sierpnia 1789 r. była manifestem ideowym okresu przełomu. Jej epokowe znaczenie potwierdziło się w okresie późniejszych dwustu lat. W okresie III i IV Republiki odwoływano się do niej (także Rada Stanu w swych orzeczeniach) jako swoistego manifestu republikańskiego, a w okresie V Republiki ostatecznie została włączona (orzeczenie Rady Konstytucyjnej z 1971 r.) do konstytucji *sensu largo* uznając, że jest w pełni aktualnym dokumentem konstytucyjnym. Rzecz o tyle zadziwiająca, że ten manifest republikański poprzedzał później konstytucję z 1791 r., która proponowała ustrój monarchiczny (w zasadzie) na wzór angielski. Król stanowił „najwyższą władzę wykonawczą”, był głową państwa, podlegali mu ministrowie. Jednakże znaczenie przełomu ideowego ukazywały już pierwsze dwa artykuły konstytucji. Suwerenem nie był już król. Suwerenność należała do narodu, a jego reprezentantami byli: ciało

ustawodawcze oraz król. Parlament (jednoizbowy) stanowił ustawy, które król promulgował i zobowiązany był wykonywać.

Konstytucja z 1791 r. była propozycją „umiarkowanego przełomu” z zachowaniem monarchy jako głowy państwa i formalnego zwierzchnika ministrów, ale zarazem uznania naczelnej idei suwerenności narodu, który on również „reprezentował”; uznania zasady podziału władzy, zgodnie z którą zgromadzenie narodowe miało uchalać ustawy, tj. podstawowe akty prawne, które obowiązywały wszystkie władze dysponujące kompetencjami wynikającymi z konstytucji.

Deklaracja z 1789 r. określała katalog podstawowych praw i wolności wynikających z naturalnych i nieprzedawnialnych oraz niezbywalnych praw każdego człowieka. Uznała, że celem każdej politycznej organizacji jest zachowanie tych naturalnych i nieprzedawnialnych praw. Deklaracja głosiła też, że suwerenność przysługuje narodowi, a żadna jednostka czy jakiegokolwiek „ciało” nie może jej zawłaszczyć czy sobie przypisywać. Sztandarowy art. VI Deklaracji głosił, że „ustawa jest wyrazem woli powszechnej. Wszyscy obywatele mają prawo uczestniczyć osobiście lub przez swoich reprezentantów w jej formowaniu”. Ten cytat, którego brzmienie bliskie poglądom J.-J. Rousseau, stanie się później podłożem dla idei prymatu ustawy i suwerenności parlamentu. Na koniec tych syntetycznych rozważań o Deklaracji z 1789 r. dodam jeszcze ważny również dla kształtowania się francuskiej tradycji republikańskiej art. XVI głoszący, że społeczeństwo nie posiada faktycznie konstytucji, jeśli nie ma zagwarantowanych praw jednostki oraz określonej separacji władz.

Pierwsze dokumenty konstytucyjne okresu Wielkiej Rewolucji, wspomniane wyżej, stanowiące ideowy przełom, podkreśliły zarazem główne zasady, które weszły później do francuskiej republikańskiej tradycji konstytucyjnej lub stanowiły podstawę dla ich ostatecznego ukształtowania. Są to mianowicie zasady: – suwerenności narodu; – reprezentacji; – prymatu ustawy; – rozdziału (separacji) władz; – gwarantowania przez konstytucję katalogu praw i wolności jednostki wywodzonych z praw naturalnych.

Fiasko konstytucji z 1791 r. to fiasko próby kompromisu ustrojowego na wzór angielski, tj. utrzymania monarchii zapewniającej pewną ciągłość władzy i chroniącej porządek społeczny w państwie zbudowanym według zasad ideowych nowożytnej myśli ustrojowej. Przejęcie władzy przez jakobinów, skrajne skrzydło rewolucji, oznaczało radykalizm w odcięciu się od monarchii i jej ideologii. Konstytucja jakobińska Roku I (24 czerwca 1793) radykalizm ten wyrażała. Odrzucała ona podział władzy, eksponowała suwerenność narodu (suwerenność ludu), konstruując ustrój, który ma uzasadnić, że wszystkie władze są wyrazem woli suwerena, zarówno władza ustawodawcza (ciało ustawodawcze, jednoizbowy parlament), jak i wykonawcza (rada wykonawcza), wybierana przez ciało ustawodawcze spośród kandydatów wybieranych w każdym departamencie.

Konstytucja posiadała obszerną Deklarację praw człowieka i obywatela. Odwołując się do praw naturalnych człowieka Deklaracja nazywała określone w niej prawa jako „święte i niezbywalne”. To typowe dla aktów konstytucyjnych okresu Rewolucji z 1789. Stanie się to później kluczowym elementem republikańskiej tradycji konstytucyjnej.

Konstytucja z 1793 r., najbliższa skrajnego, radykalnie-lewicowego, odłamu ideologii liberalnej (Rousseau) określała ustawę jako „wyraz wolnej i uroczystej woli powszechnej; ustawa jest taka sama dla wszystkich, bez względu na to czy chroni czy karze; może nakazywać tylko to co jest słuszne i sprawiedliwe dla społeczeństwa; nie może bronić tego co jest dla niego szkodliwe”. Definicja ustawy, podobnie jak w Deklaracji z 1789 r. była więc również ujmowana jako wyraz woli powszechnej, ale zawierała również aspekt

materialny: ustawa winna być słuszna (sprawiedliwa). Ten radykalny aspekt, z pozoru chwytny, jest jednak niebezpieczny: odejście od formalnej definicji ustawy stwarza ryzyko naruszania prawa, gdyż praworządność ma charakter formalny.

Konstytucja z 1793 r., pierwsza republikańska konstytucja okresu Rewolucji odrzuciła zasadę separacji władzy (zrównoważonego podziału władzy). Organem dominującym stało się „ciało ustawodawcze” – Zgromadzenie Narodowe, będące, w myśl zasady reprezentacji, organem reprezentującym suwerena; mimo krytyki uznanej w tym czasie zasady reprezentacji, to nie suweren wykonywał bezpośrednio władzę, która mu przysługuje, lecz jego reprezentanci w parlamencie.

Kolejna konstytucja z 22 sierpnia 1795 r. (5 *fructidora* roku III) powróciła w istotnym zakresie do umiarkowanej wersji republikanizmu, na co zasadniczy wpływ miała pamięć o dyktaturze jakobińskiej i terrorze jako metodzie sprawowania władzy, mimo szczytnych haseł o sprawiedliwości. Obawa przed dominacją jednoizbowego zgromadzenia spowodowała, że parlament składał się tutaj z dwu izb: Rady Pięciuset i Rady Starszych, a władza wykonawcza była powierzona pięciu dyrektorom. Byli oni wybierani przez ciało ustawodawcze, przy czym członkowie Dyrektoriatu musieli mieć co najmniej 40 lat i nie mogli być członkami ciała ustawodawczego. Wprowadzono więc pewien rodzaj rozdziału władzy i kolegialny Dyrektoriat, któremu podlegali ministrowie. Konstytucję poprzedzała Deklaracja, która była nie tylko deklaracją praw człowieka i obywatela, ale w pewnej części również deklaracją obowiązków. Konstytucja utrzymała jednak generalnie system wyborczy wprowadzony przez konstytucję jakobińską. przy czym według tego systemu wybierani byli nie tylko członkowie obu izb parlamentu. Zgromadzenia wyborcze dokonywały wyboru na inne stanowiska publiczne, między innymi wyboru członków Trybunału Kasacyjnego i sędziów trybunałów cywilnych.

Konstytucja z 13 grudnia 1799 r. (22 *frimaire'a* roku VIII) była formalnie także konstytucją republikańską. W literaturze panuje jednak trafne przekonanie, że w roku 1799 skończyła się praktycznie we Francji republika. Nie zawierała ona deklaracji praw i wolności, jak to było w rodzącej się tradycji republikańskiej. Charakterystyczna była słabość władzy ustawodawczej. Parlament składał się z dwu izb: Trybunatu i Ciała Ustawodawczego. Szczególną pozycję zajmował Senat Konserwatywny, elitarny organ składający się z 80 członków, dożywotnich i nieusuwalnych. Organ ten kontrolował proces wyborczy, sam był jednak kontrolowany przez rząd, składający się z trzech Konsulów (art. 39), w tym Napoléona Bonaparte jako Pierwszego Konsula (był szefem rządu i głową państwa).

Pod pozorami ustroju republikańskiego Konstytucja z 1799 r. określiła praktycznie ustrój dyktatury, najpierw konsularnej, a później monokratycznej. Wstępem do tego była uchwała Senatu (*Sénatus-consulte* z 4 sierpnia 1802 r.) przekształcająca odpowiednio konstytucję. Natomiast na mocy uchwały Senatu (*Sénatus-consulte*) z 18 maja 1804 r. Napoléon Bonaparte, Pierwszy Konsul republiki, został cesarzem Francuzów. Uchwała określiła też zasady dziedziczenia „godności cesarskiej”.

Taki był koniec republiki zrodzonej w wyniku Wielkiej Rewolucji. Jednakże tradycje republikańskie przetrwały i odrodziły się po okresie restauracji monarchii (1814-1848), która w swym pierwszym okresie (Karta Konstytucyjna z 4 czerwca 1814 r.) odwołując się do tradycji monarchicznych, przywróciła władzę królewską (Ludwik XVIII).

W 1848 r. okazało się, że żywe są tradycje republikańskie, które zrodziły się w okresie Wielkiej Rewolucji. Konstytucja z 4 listopada 1848 r. powróciła do tych tradycji w sposób bardzo jednoznaczny i dość radykalny. Jej preambuła, głosząc ogólne zasady ideowe, podkreślała, że nowa republika „uznaje wcześniejsze prawa i obowiązki wyższe od ustaw

prawa pozytywne”. Księga II konstytucji, zgodnie z uformowaną tradycją republikańską, określała „prawa obywateli gwarantowane przez konstytucję”.

Konstytucja podkreślała na wstępie zasadę suwerenności narodu, stanowiącą fundament tradycji republikańskiej. Suwerenność narażała do ogółu obywateli francuskich. Konstytucja odcinała się od koncepcji monarchistycznych i bonapartystowskich. Konstytucja uznawała też zasadę separacji władz za „pierwszy warunkiem wolnych rządów” (art. 19). Jednoznacznie stwierdzono też, że „naród francuski deleguje władzę ustawodawczą Zgromadzeniu” (jednej izbie). Przepisy konstytucji określały autonomię parlamentu w stanowieniu ustaw i organizacji swych prac – w myśl zasady separacji władz.

Konstytucja z 1848 r. powróciła do zasad tradycji republikańskiej zrodzonych w okresie Wielkiej Rewolucji i ugruntowała je: – suwerenność narodu; – separacja władz; – prymat ustawy; – katalog praw jednostki sytuowany na jej początku i podkreślenie, że prawa jednostki mają charakter ponad pozytywny (wpływ prawa naturalnego). Okres II Republiki trwał krótko, lecz miał istotne znaczenie dla kontynuowania zasad tradycji republikańskich, na które się powoływał.

4c.3. Republikańska doktryna konstytucyjna w okresie III Republiki

Okres III Republiki, chociaż narodziła się ona w szczególnych, nader kruchych dla republikańców okolicznościach, miał szczególne znaczenie dla ukształtowania się francuskiej republikańskiej doktryny konstytucyjnej. Trzecia Republika powstała przy niewielkiej większości republikańskiej, a istotny wpływ na formalne powstanie republiki miała klęska w wojnie z Niemcami i upadek cesarstwa. Okoliczności te spowodowały jednak, że nie przyjęto formalnej konstytucji, jednolitego aktu o mocy (formalnie) wyższej niż ustawy. Uchwalono natomiast ustawy konstytucyjne i to dopiero w 1875 r. Nie było również w ustawach konstytucyjnych części poświęconej podstawowym prawom i wolnościom jednostki (skądinąd to nie dziwi, gdyż nie było formalnej konstytucji).

Z pewnym uproszczeniem można jednak powiedzieć, że to czego nie było w ustawach konstytucyjnych zostało wypełnione przez republikańską tradycję konstytucyjną. Należy zwrócić uwagę na dwie kwestie. Po pierwsze – praktyka polityczna III Republiki spowodowała, że w wyniku konfliktu między Prezydentem Republiki a parlamentem, w szczególności Izłą Deputowanych wybraną w wyborach powszechnych wygrała – w oparciu o priorytet zasad republikańskich – Izba Deputowanych. Forma ustrojowa wynikająca z ustaw konstytucyjnych przekształciła się w konsekwencji w republikę parlamentarną. Po drugie – chociaż ustawy konstytucyjne nie zawierały, jak to było w republikańskiej tradycji konstytucyjnej, części poświęconej podstawowym prawom i wolnościom jednostki – nie oznaczało to, że zdobycze republikańskie w tym zakresie nie obowiązywały. Nie obowiązywały w prawie pozytywnym (obowiązującym), chociaż niektóre z nich uregulowano później szczegółowo ustawami. Obowiązywały jako tradycja republikańska, w szczególności utrwalona w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r., którą Rada Stanu, jako najwyższy sąd administracyjny, winna była brać pod uwagę. Orzecznictwo Rady Stanu w tym zakresie to wyraz jednego z najciekawszych, specyficznie francuskich aspektów republikańskiej tradycji konstytucyjnej.

Zgodnie z ustawą konstytucyjną z dnia 25 lutego 1875 r. władza ustawodawcza należała do dwu izb: Izby Deputowanych oraz Senatu wybranego w wyborach pośrednich (przez gremium złożone z tzw. wyborców kwalifikowanych). Na czele władzy wykonawczej stał Prezydent Republiki. Nie posiadał on jednak bezpośredniej legitymacji od suwerena: był

wybierany absolutną większością głosów przez połączone izby parlamentu. Prezydent posiadał istotne uprawnienia głowy państwa i niektóre kompetencje władzy wykonawczej. Wśród nich w szczególności prawo rozwiązywania Izby Deputowanych (po aprobującej opinii Senatu).

W pewnych obszarach ustawy konstytucyjne były zbyt ogólne lub niejasne. Prezydent, jak wynikało z konstytucji, przewodniczył posiedzeniom Rady Ministrów, ale władzą wykonawczą (rządową) dysponowali ministrowie. Byli oni odpowiedzialni za „politykę generalną rządu, a indywidualnie za akty osobiste” (art. 6 ustawy), natomiast prezydent był odpowiedzialny tylko w przypadku „ciężkiej zdrady”. To skądinąd zrozumiałe, bo był on przede wszystkim głową państwa. Ustawy konstytucyjne nie przewidywały stanowiska przewodniczącego Rady Ministrów (premiera). Funkcja ta została ostatecznie wykreowana przez praktykę konstytucyjną, po kilku latach funkcjonowania III Republiki. Praktyka konstytucyjna spowodowała też, że wynikający z ustaw konstytucyjnych niejasny ustrój egzekutywy bipolarnej przekształcił się w ustrój parlamentarny, cechujący się odpowiedzialnością polityczną rządu przed parlamentem; ministrów wybierał premier, a powoływał prezydent.

Konflikt prezydenta Patrice’a Mac-Mahona z Izłą Deputowanych przesądził o tym, że jego następca Jules Grévy ograniczył się do wykonywania funkcji głowy państwa. Gdy 25 czerwca 1877 r. Mac-Mahon rozwiązał Izłą Deputowanych doprowadziło to do wyboru nowej izby, a w konsekwencji także „przejęcia” Senatu przez republikanów. O rozstrzygnięciu zdecydowała zasada odpowiedzialności rządu z premierem na czele przed parlamentem. Ostatecznie prezydent Mac-Mahon zrezygnował z funkcji (30 stycznia 1879), a republika zaczęła funkcjonować odtąd jako system parlamentarny z zasadą odpowiedzialności rządu przed parlamentem. Rozwiązanie parlamentu przewidziane przez ustawę konstytucyjną, które nastąpiło w 1877 r. było pierwszym i ostatnim tego typu aktem prezydenta w III Republice.

Praktyka konstytucyjna zdecydowała więc o formie ustrojowej III Republiki wówczas, gdy republikanie osiągnęli wyraźną większość w obu izbach parlamentu. Przy ogólności i niejednoznaczności ustaw konstytucyjnych, praktyka konstytucyjna „uzupełniała” normy konstytucyjne, których brakowało w przepisach konstytucyjnych (funkcja premiera) lub decydowała o zaniechaniu korzystania z niektórych przepisów konstytucyjnych (rozwiązanie Izby Deputowanych przez prezydenta). Od prezydentury Grévy’ego (od 6 lutego 1879 r.), który uznał priorytet Izby Deputowanych, to parlament stawał się suwerenem uważając, że otrzymuje upoważnienie do pełnego reprezentowania suwerena.

Przejawiło się to między innymi w kilkukrotnej nowelizacji ustaw konstytucyjnych ustawami zwykłymi, co było tym łatwiejsze, że nie było konstytucji formalnej, tj. aktu ponadustawowego. Między innymi ustawą z 14 sierpnia 1884 r. dokonano częściowej rewizji ustaw konstytucyjnych; w szczególności postanowiono, że republikańska forma rządu nie może być przedmiotem rewizji konstytucyjnej, a art. 1-7 ustawy konstytucyjnej z 24 lutego 1875 r. dotyczące organizacji Senatu nie mają odtąd charakteru konstytucyjnego. Było to przejawem rozpoczęcia okresu dominacji Izby Deputowanych, gdyż wspomniane przepisy dotyczyły kluczowych kompetencji izb parlamentarnych oraz prezydenta. Przejawem dominacji parlamentu była też rozpoczęta w latach dwudziestych XX wieku praktyka wydawania rządowych dekretów z mocą ustawy. Generalnie świadczyło to o ewolucji praktyki ustrojowej w kierunku wzmocnienia egzekutywy (rządu). Jednak w warunkach niestabilności rządów było przejawem dominacji parlamentu, który upoważniał do tego rząd wbrew konstytucji, która z woli parlamentu była faktycznie w ten sposób modyfikowana.

Konkludując, po zdominowaniu obu izb parlamentarnych przez republikanów rozpoczęła się praktyka konstytucyjna, która na gruncie niekompletnych i zbyt ogólnych ustaw konstytucyjnych ukształtowała rzeczywisty ustrój jako klasyczną republikę parlamentarną, w której rząd jest odpowiedzialny przed parlamentem, a prezydent pełni funkcje głowy państwa. Praktyka ta, odwołująca się do zasad konstytucyjnej tradycji republikańskiej uzupełniała przepisy „materialnej konstytucji”, a niekiedy tworzyła normy *contra legem*. Doprowadziła ona do ukształtowania suwerennej pozycji parlamentu i prymatu ustawy, którą zmieniano ustawy konstytucyjne z woli republikańskiej większości. Praktyka ta nawiązywała tutaj do idei suwerenności narodu, reprezentowania narodu przez parlament (tylko Izba Deputowanych miała bezpośredni mandat od narodu), prymatu ustawy, która we francuskiej tradycji republikańskiej była „przejawem woli powszechnej” (woli suwerena). Z oczywistych względów nie nawiązywano do idei separacji władz; dla kształtującej się od lat 80-tych XIX wieku praktyki ustrojowej taka zasada była zbędna.

Ustawy konstytucyjne nie zawierały katalogu praw podstawowych, jak to było w republikańskiej tradycji konstytucyjnej. Jednak – jak się przyjmuje powszechnie w literaturze – ochrona praw jednostki w okresie III Republiki polepszyła się. Uchwalono bowiem szereg ustaw republikańskich dotyczących kluczowych wolności jednostki, które w sposób konkretny regulowały ochroną tych wolności (wolność zgromadzeń, wolność związkowa, wolność stowarzyszeń, wolność prasy). Niezwykle istotną rolę odgrywała w sferze ochrony praw jednostki Rada Stanu, która w okresie III Republiki przekształciła się ostatecznie w najwyższy sąd administracyjny (obok innych funkcji).

Rada Stanu wydała szereg istotnych orzeczeń nie tylko na podstawie obowiązujących ustaw, ale odwołując się do tradycji republikańskiej. W sytuacji braku katalogu podstawowych praw i wolności Rada Stanu odwoływała się do historycznego dokumentu, stanowiącego swoistą biblię republikańskich zasad oraz praw jednostki, a mianowicie Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r.

Kompetencje Rady Stanu polegały (i polegają) na orzekaniu na podstawie przepisów ustawowych oraz ochronie przestrzegania ustaw, głównie przed administracją. Wykonując te kompetencje Rada Stanu formułowała tzw. powszechne zasady prawa, także w zakresie praw i wolności. W pewnych przypadkach Rada Stanu orzekała jednak, formułując wspomniane zasady, również w zakresie praw jednostki, w sytuacji braku konkretnych przepisów ustawowych. Była to w istocie rzeczy działalność normotwórcza. Rada Stanu uzupełniała w pewnym sensie „luki” w obowiązujących ustawach w oparciu o zasady zamieszczone w Deklaracji, formalnie przecież nie obowiązującej. Trzeba jednak przypomnieć, że Deklaracja z 1789 r., a także późniejsze republikańskie deklaracje wskazywały, że podstawowe prawa i wolności jednostki wynikają z prawa naturalnego. Normotwórcze orzeczenia Rady Stanu, w tym także w zakresie praw i wolności, odwoływały się więc do prawa naturalnego; stąd Rada Stanu przywoływała Deklarację z 1789 r. Należy dodać, że koncepcje prawno-naturalne odgrywały w ówczesnej doktrynie francuskiej (a także później) istotną rolę. Orzecznictwo Rady Stanu w okresie III Republiki stanowiło oryginalny, specyficznie francuski, przykład odwoływania się do republikańskich tradycji konstytucyjnych, poprzez odwoływanie się do historycznych dokumentów znamienych dla tradycji republikańskiej; dokumentów, które nie obowiązywały formalnie (nie były częścią prawa pozytywnego). Oryginalne jest także to, że Deklaracja z 1789 r. była swoistym wstępem do późniejszej konstytucji z 1791 r., która nie była konstytucją republikańską.

4c.4. Republikańska doktryna konstytucyjna w okresie IV Republiki

Konstytucja z 27 października 1946 r. otwiera formalnie okres IV Republiki. Wejście w życie konstytucji poprzedził dwuletni okres sporów politycznych o kształt nowej republiki. Miała ona zerwać z modelem ustrojowym III Republiki i z ukształtowaną w tym czasie tradycją republikańską. Jednak konstytucja ta była już pewnym kompromisem między głównymi siłami politycznymi, ponieważ pierwszy projekt konstytucji został odrzucony w referendum konstytucyjnym 5 maja 1946 r. Był to projekt przedstawiony przez większość lewicową w ówczesnym Zgromadzeniu Konstytucyjnym (socjaliści i komuniści) i w sposób o wiele bardziej radykalny zrywał z tradycją republikańską ukształtowaną w okresie III Republiki (m. in. jednoizbowy parlament pochodzący z wyborów powszechnych – Zgromadzenie Narodowe; supremacja ustawy w pełni, gdyż prawa i wolności wymienione w deklaracji poprzedzającej konstytucję miały być określone przez ustawę. Rząd miał być wybierany przez Zgromadzenie i był przed nim odpowiedzialny).

W konsekwencji odrzucenia wspomnianego projektu, drugi projekt (przyjęty w referendum 13 października 1946 r.) był bardziej zachowawczy. Parlament w konstytucji z 27 października 1946 r. był dwuizbowy; obok Zgromadzenia Narodowego wprowadzono Radę Republiki. Wydawała ona „opinię” w sprawie projektu Zgromadzenia. W przypadku negatywnej opinii Rady Republiki Zgromadzenie Narodowe mogło w drugim czytaniu definitywnie odrzucić w części (proponowane poprawki) lub w całości opinię Rady Republiki. Prezydent Republiki był wybierany przez parlament. Był przede wszystkim głową państwa, ale warto podkreślić, że przewodniczył posiedzeniom Rady Ministrów. Dodam wreszcie, że zamiast deklaracji praw konstytucja poprzedzona była obszerną preambułą, w której „uroczyście potwierdzono prawa i wolności człowieka i obywatela uświęcone w Deklaracji praw z 1789 r. oraz podstawowe zasady uznane przez ustawy Republiki”. Preambuła wskazała także w sposób ogólny niektóre prawa i wolności jednostki, również o charakterze socjalnym.

Praktyka konstytucyjna IV Republiki na gruncie obowiązujących przepisów konstytucji, ale także jako kontynuacja norm zwyczajowych uformowanych w poprzednim okresie republikańskim, już kilka lat od swojego wejścia w życie cechowała się dominacją parlamentu, a właściwie Zgromadzenia Narodowego, wybranego w głosowaniu powszechnym i bezpośrednim. To właśnie ta izba, zgodnie z francuską doktryną republikańską, reprezentowała suwerena. Nie było przesadą na gruncie tej doktryny mówienie o „suwerennym parlamencie”. Suwerenny parlament i prymat ustawy, mimo przyjęcia formalnej ponadustawowej konstytucji – to cechy znamienne, ukształtowane w III Republice, które w okresie IV Republiki umocniły się.

Dowodem tego było w szczególności odrzucenie w konstytucji idei sądu konstytucyjnego, instytucji, która narodziła się w latach 20-tych XX wieku, a po II wojnie światowej została uznana w państwach Europy kontynentalnej za konieczny organ demokratycznego państwa prawa, zapewniający zwierzchność (supremację) konstytucji w porządku prawnym, także wobec ustawy. We Francji stosunkowo późno (w 1958 r.) powstał sąd konstytucyjny (Rada Konstytucyjna). W literaturze przedmiotu panuje zgodna opinia co do tego, że było to konsekwencją koncepcji „suwerennego parlamentu i „suwerennej ustawy”. W świetle panującej doktryny kontrola suwerennego parlamentu i jego aktów była niedopuszczalna. Wprowadzona do konstytucji IV Republiki instytucja „Komitetu Konstytucyjnego” nie może być uznana za jakąkolwiek formę sądu konstytucyjnego. Również ze względu na jego skład, który tworzyli Prezydent Republiki, przewodniczący obu izb

parlamentu oraz reprezentanci Zgromadzenia Narodowego (7) oraz Rady Republiki (3). Przed promulgacją ustawy Komitet wydawał opinię czy uchwalona przez Zgromadzenie ustawa wymaga rewizji konstytucji. Wniosek w tej sprawie składali wspólnie Prezydent Republiki i premier, co już stanowiło istotną barierę. Ostatecznie zaś, w przypadku negatywnej opinii Komitetu, o losach ustawy decydował parlament.

W okresie IV Republiki zostało utworzonych 25 rządów, a ich przeciętny okres funkcjonowania wynosił 6 miesięcy (najkrótszy kilka dni). Oczywiście przyczyn powodujących taki stan było kilka (np. system wyborczy do parlamentu czy rozdrobniony i podzielony system partyjny), ale podłożem tego stanu rzeczy była – ugruntowana konstytucją i podtrzymana przez tradycję republikańską – suwerenność parlamentu (Zgromadzenia Narodowego), przed którym rząd ponosił odpowiedzialność polityczną, a które praktycznie nie było rozwiązywane. Zdecydowała o tym dość skomplikowana regulacja rozwiązywania Zgromadzenia Narodowego przez prezydenta oraz tradycja przejęta z okresu III Republiki. W rezultacie braku równowagi między władzą ustawodawczą i wykonawczą bywało też tak, że premier utworzonego rządu, bez udzielonego *votum* zaufania lub wyrażonego *votum* nieufności, w sposób pozakonstytucyjny składał rezygnację swojego rządu.

W okresie IV Republiki, podobnie jak w poprzednim okresie republikańskim, rozpowszechniła się również z woli Zgromadzenia Narodowego, praktyka poszerzania działalności normatywnej rządu. Rząd przeprowadzał regulacje prawne w sferze materii ustawowej wbrew przepisom konstytucji, w gruncie rzeczy z powołaniem się na tradycje republikańskie (zjawisko to można było zaobserwować już w III Republice). Rada Stanu w swojej opinii z 6 lutego 1953 r. dotyczącej art. 13 konstytucji, z którego jasno wynika, że „tylko Zgromadzenie uchwała ustawy” i „nie może ono delegować tego prawa” – uznała taką praktykę za dopuszczalną uważając, że Zgromadzenie jest w pełni suwerenne, a ustawa jest aktem szczególnym, wyrażającym wolę suwerena. Rada Stanu powołała się tutaj na zasady republikańskiej tradycji konstytucyjnej stwierdzając, że ustawodawca może „suwerennie określać” kompetencje władzy normatywnej rządu oraz, że dekrety rządowe mogą w takiej sytuacji zastępować przepisy ustawowe, że ustawodawca może suwerennie określać materie przekazane rządowi, które do tej pory do niego nie należały.

Przywołane orzeczenie Rady Stanu jest znamienne. Powołała się ona na zasady tradycji republikańskiej, które derogują zastosowanie konkretnego przepisu konstytucyjnego. Rada Stanu potwierdzając panującą doktrynę republikańską przypominała w gruncie rzeczy zasadę suwerennego parlamentu wybranego w wyborach powszechnych i prymat (suwerenność) ustawy przez parlament uchwalonej. Jedyne ograniczenie w przekazaniu rządowi określonej materii ustawowej, też zgodnie z tradycją republikańską, to prawa i wolności określone w Deklaracji z 1789 r.

Rada Stanu powołała się na republikańską tradycję konstytucyjną także w związku z nowelizacją konstytucji (była dokonana). Uznała, że chociaż w pewnej fazie procedury, zgodnie z art. 90 tylko Zgromadzenie Narodowe przygotowuje projekt ustawy dotyczącej rewizji konstytucji, to zgodnie z „trwałym zwyczajem konstytucyjnym” (a więc z tradycją konstytucyjną) także premier może składać projekt ustawy nowelizującej konstytucję, ponieważ może to robić w przypadku ustawy zwykłej.

Przytoczone, istotne przykłady praktyki konstytucyjnej dowodzą, że w pewnych sytuacjach organy konstytucyjne funkcjonowały nie na podstawie przepisów konstytucji, lecz odwołując się do republikańskiej tradycji konstytucyjnej; wbrew konstytucji (w przypadku delegowania materii ustawowej dla rządu) lub pozakonstytucyjnie (przyznanie premierowi prawa opracowania projektu ustawy o rewizji konstytucji). Trzeba też pamiętać, co jasno

wynika ze stanowiska Rady Stanu, że obydwie przykłady dowodzą także, iż centrum przywoływanej tradycji republikańskiej stanowią zasady suwerennego parlamentu i suwerenności ustawy.

W okresie IV Republiki Rada Stanu kontynuowała swoje orzecznictwo w sferze ochrony praw jednostki, które rozwijała w poprzednim okresie republikańskim. W szczególności, z powołaniem się na Deklarację z 1789 r., określała powszechne zasady prawa, także w sferze praw i wolności jednostki. Dotyczyło to również przypadku braku konkretnego przepisu ustawowego. Powszechne zasady prawa były więc również podstawą orzeczeń Rady Stanu.

Konstytucja IV Republiki w swej preambule podkreśliła, że „uroczyście potwierdza” prawa i wolności jednostki „uświęcone” w Deklaracji z 1789 r. oraz w „podstawowych zasadach uznanych przez ustawy Republiki”. Była to więc o wiele klarowniejsza sytuacja z punktu widzenia orzecznictwa Rady Stanu, gdyż nastąpiła konstytucjonalizacja (w obowiązującej konstytucji) Deklaracji z 1789 r., jak również wprowadzonej przez preambułę konstytucyjną drugiej z wymienionych kategorii: podstawowych zasad uznanych przez ustawy Republiki.

Konstytucjonalizacja Deklaracji niewątpliwie wzmocniła ten kierunek orzecznictwa, ale dopiero z chwilą uznania przez Radę Stanu jurydycznego (normatywnego) charakteru samej preambuły, co nastąpiło pod koniec IV Republiki. Wówczas również Rada Stanu, dalece ostrożnie, zaczęła się powoływać na podstawowe zasady uznane przez ustawy Republiki. Jednakże główny wypracowany kierunek orzecznictwa, w którym Rada Stanu formułowała powszechne zasady prawa był kontynuowany. Miał on istotne znaczenie dla późniejszego orzecznictwa Rady Konstytucyjnej.

4c.5. Konkluzje

Republikańska tradycja konstytucyjna we Francji, której geneza sięga okresu Wielkiej Rewolucji, odegrała istotną rolę w okresie III i IV Republiki w praktyce konstytucyjnej, jako źródło norm konstytucyjnych uzupełniające przepisy konstytucyjne, a czasem nawet nadając praktyce konstytucyjnej wykładnię niezgodną z przepisami (*contra legem*). W sferze ochrony praw jednostki, tradycja republikańska sięgająca Deklaracji z 1789 r. była też pozaustawową podstawą orzeczeń Rady Stanu.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych).

5.1 Moją działalność naukową zapoczątkowała problematyka Trybunału Konstytucyjnego, a w szczególności skargi konstytucyjnej. Za główne osiągnięcie w ramach wskazanego obszaru badawczego uważam monografię, która stanowi uzupełnioną i uaktualnioną wersję rozprawy doktorskiej (L. Jamróz, *Skarga konstytucyjna. Wstępne rozpoznanie*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2011, ss. 259). Zawiera ona pierwszą w literaturze polskiej kompleksową analizę procedury wstępnego rozpoznania skarg konstytucyjnych na tle przesłanek warunkujących możliwość skorzystania z tego środka prawnego. Wskazana monografia obejmuje nie tylko analizę konstytucyjnych i ustawowych przesłanek wystąpienia ze skargą konstytucyjną lecz także bogatą praktykę orzecniczą Trybunału Konstytucyjnego w tym zakresie; w szczególności postanowienia wydane na

etapie wstępnego rozpoznania skarg konstytucyjnych, ale też liczne orzeczenia zapadłe na etapie merytorycznego ich rozpoznania. We wskazanej pracy uzasadniałem, że etap wstępnego rozpoznania ma bardzo istotne znaczenie z perspektywy funkcji ochronnej, jaka pełni skarga konstytucyjna oraz że praktyka orzecznicza Trybunału Konstytucyjnego, pomimo generalnie wąskiego modelu polskiej skargi konstytucyjnej – zmierza do jak najpełniejszego zapewnienia ochrony konstytucyjnych wolności i praw. Praca ta jest często cytowana w literaturze przez autorów podejmujących tematykę skargi konstytucyjnej. W ramach prowadzonych badań nad polską skargą konstytucyjną, w tym jej zakresem podmiotowym i przedmiotowym, opublikowałem artykuł prezentujący polskie ujęcie skargi konstytucyjnej i wstępną procedurę postępowania w sprawach skarg konstytucyjnych w Trybunale Konstytucyjnym (L. Jamróz, *Wstępne rozpoznanie skarg konstytucyjnych przed Trybunałem Konstytucyjnym*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 3, s. 61–84) oraz opracowania dotyczące konstytucyjnych przesłanek wystąpienia ze skargą konstytucyjną (L. Jamróz, *Rozumienie ostateczności orzeczenia w postępowaniu karnym w sprawach skarg konstytucyjnych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] M. Grzybowski, P. Tuleja (red.), Państwo demokratyczne, prawne i socjalne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Antoniemu Maciągowi, t. 1. Studia konstytucyjne, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2014, s. 545–558 oraz L. Jamróz, *Selected aspects of Polish constitutional complaint*, [w:] J. Matwiejuk, K. Prokop (eds), *Evolution of constitutionalism in the selected states of Central and Eastern Europe*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2010, s. 245–259).

5.2 Drugi obszar mojej piśmienniczej aktywności naukowej obejmuje **ustrojowy status Senatu** Rzeczypospolitej Polskiej. Opublikowane opracowania dotyczyły między innymi nierównorzędnej dwuizbowości polskiego parlamentu, mającej swoje źródło w Konstytucji RP (L. Jamróz, *Refleksje nad ustrojową pozycją Senatu RP*, [w:] S. Bożyk (red.) *Prawo, parlament, egzekutywa*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2009, s. 70–85 oraz L. Jamróz, *Senat Rzeczypospolitej Polskiej – refleksje nad zasadniczymi mankamentami regulacji konstytucyjnej*, [w:] P. Mikuli, A. Kulig, J. Karp, G. Kuca (red.), *Ustroje: tradycje i porównania*. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr. hab. Marianowi Grzybowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2015, s. 556–563).

W opracowaniach poświęconych drugiej izbie parlamentu skupiłem swoją uwagę w szczególności na konstytucyjnych uprawnieniach Senatu w ramach procedury ustawodawczej, tj. prawie inicjatywy ustawodawczej oraz senackich poprawkach do ustaw uchwalonych przez Sejm, uwzględniając także orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w omawianej materii (L. Jamróz, *Uwagi o statusie ustrojowym Senatu RP w kontekście sprawowania przez parlament funkcji ustawodawczej (na gruncie Konstytucji RP)*, [w:] M. Grzybowski, G. Kuca, P. Mikuli (red.), *Ustroju. Historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska*. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Jackowi Czajowskiemu, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013, s. 505–513 oraz L. Jamróz, *Prawno-konstytucyjne pojęcie poprawki senackiej – kilka uwag*, [w:] S. Bożyk, A. Jamróz (red.), *Z zagadnień współczesnych społeczeństw demokratycznych*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2006, s. 209–217). W badaniach na tym obszarze formułowałem także postulaty *de lege ferenda* (L. Jamróz, *W sprawie wzmocnienia statusu ustrojowego Senatu RP*, [w:] S. Bożyk (red.), *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2013, s. 133–150 oraz L. Jamróz, *Status ustrojowy Senatu RP – nierozwiązany problem skrajnie ograniczonych uprawnień ustawodawczych Senatu*, [w:] A. Bisztyga, P. Zientarski,

Kierunki zmian pozycji ustrojowej i funkcji Senatu RP, Kancelaria Senatu, Warszawa 2014, s. 109–121).

5.3 Kolejny obszar badawczy stanowi problematyka szeroko rozumianej władzy sądowniczej, w tym Trybunału Konstytucyjnego. Problematyką tą zajmowałem się zarówno w kontekście instytucjonalnym jak i funkcjonalnym. Efektem moich zainteresowań są opracowania, także obcojęzyczne (L. Jamróz, *W sprawie współczesnego pojęcia władzy sądowniczej*, [w:] R. Kłosowicz, B. Kosowska-Gąstoł, G.M. Kowalski, T. Wiecech, Ł. Jakubiak (red.), *Konstytucjonalizm, doktryny, partie polityczne. Księga dedykowana Profesorowi Andrzejowi Ziębie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016, s. 315–328; L. Jamróz, *Wokół konstytucyjnej regulacji władzy sądowniczej. Kilka aspektów*, [w:] M. Aleksandrowicz, A. Jamróz, L. Jamróz (red.), *Demokratyczne państwo prawa. Zagadnienia wybrane*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2014, s. 285–297 oraz L. Jamróz, *The judicial power: courts and tribunals*, [w:] J. Szymanek (ed.), *Polish political system. An Introduction*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2018, s. 301–324)

Zajmując się funkcjonowaniem władzy sądowniczej poruszyłem też problematykę procedury powoływania sędziów. Efektem są dwa opracowania, z których jedno zostało opublikowane (L. Jamróz, *Autonomia samorządu sędziowskiego w procedurze wyboru kandydatów na wolne stanowiska sędziowskie w sądach powszechnych a zasada niezawisłości sędziów*, [w:] J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *Międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka a doświadczenia Polski*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 421–436), natomiast drugie zostało przyjęte do publikacji przez redaktora naukowego (L. Jamróz, *Procedura powołania sędziego sądu powszechnego na gruncie Konstytucji RP* – artykuł ukaze się w jęz. niemieckim w II kwartale 2019 roku w pracy zbiorowej jako rezultat konferencji „Kryteria i procedura wyboru sędziów sądów powszechnych w Europie w aspekcie prawno-porównawczym / Die Kriterien und das Verfahren der Richterwahl für die ordentliche Gerichtsbarkeit in Europa im rechtsvergleichenden Aspekt” przeprowadzonej we Frankfurcie n/Odrą w marcu 2018 r.).

Inspirujące w mojej pracy naukowej są także praktyczne aspekty funkcjonowania sądów jako instytucji ochrony praw człowieka. Poświęciłem im dwa odrębne opracowania (L. Jamróz, *Przewlekłość postępowania jako naruszenie prawa do sądu*, [w:] A. Jamróz (red.), *Państwo prawa, parlamentaryzm, sądownictwo konstytucyjne. Pamięci Profesora Zdzisława Czeszejki-Sochackiego*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2012, s. 144–151 oraz L. Jamróz, *Prawo do sądu a zjawisko pieniactwa sądowego*, [w:] R. Balicki, M. Jabłoński (red.), *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2018, s. 495–504).

Trybunałowi Konstytucyjnemu jako organowi sądownictwa konstytucyjnego poświęciłem odrębną monografię przygotowaną w języku angielskim (L. Jamróz, *The Constitutional Tribunal in Poland in the context of constitutional judiciary*, Białystok Law Books, nr 11, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2014, ss. 167). Obejmuje ona genezę oraz charakterystykę sądowego (amerykańskiego) i wyodrębnionego (europejskiego kontynentalnego) modelu kontroli konstytucyjności prawa, proces powstania i ewolucję kontroli konstytucyjnej w Polsce oraz omawia kompetencje polskiego Trybunału Konstytucyjnego, także w aspekcie proceduralnym.

W innym opracowaniu omówiłem funkcje Trybunału Konstytucyjnego z uwzględnieniem nowoczesnych standardów demokratycznych (L. Jamróz, *Trybunał*

Konstytucyjny jako organ ochrony konstytucji i praw jednostki, [w:] A. Jamróz, L. Jamróz (red.), *Prawa jednostki w demokratycznym państwie prawa. Zagadnienia wybrane*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2016, s. 207–230).

W swoich badaniach zajmowałem się też orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego w ramach kompetencji kontroli konstytucyjności celów i działalności partii politycznych (L. Jamróz, *Glosa do postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 kwietnia 2011 r. (sygn. akt Pp 1/10)*, „Przegląd Sejmowy” 2012, nr 4, s. 207–214).

5.4 Czwarty obszar moich zainteresowań badawczych to status jednostki w świetle Konstytucji RP. W tym obszarze skupiałem swoją uwagę zwłaszcza na tych prawach konstytucyjnych, których realizacja ma związek z funkcjonowaniem władzy sądowniczej (sądów i Trybunału Konstytucyjnego). Poddane charakterystyce gwarancje przestrzegania (ochrony) wolności i praw człowieka mają także charakter odrębnych podmiotowych praw konstytucyjnych (L. Jamróz, *Konstytucyjne prawo do obrony przed sądem w RP*, [w:] J. Matwiejuk (red.) *Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2009, s. 263–278; L. Jamróz, *Prawo do sądu – zarys problematyki* oraz L. Jamróz, *Prawo do skargi konstytucyjnej*, obydwa opracowania opublikowane [w:] A. Jamróz, L. Jamróz (red.), *Prawa jednostki w demokratycznym państwie prawa. Zagadnienia wybrane*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2016, s. 161-176 oraz s. 231-252 oraz L. Jamróz, *The right to the constitutional complaint in Poland*, [w:] A. Budnik (ed.), *Locus standi across legal cultures*, Białystok Volumes on Law & Culture, nr 3, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2015, s. 142–156).

W odrębnym opracowaniu podjąłem wątek podstaw doktrynalnych podziału władzy i wpływu tej zasady na upodmiotowienie praw człowieka (L. Jamróz, *Znaczenie podziału władzy jako przejaw praw człowieka we wczesnej myśli liberalnej*, [w:] R. Balicki, M. Jabłoński (red.), *Państwo i jego instytucje. Konstytucja, sądownictwo, samorząd terytorialny*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3868, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2018, s. 209–219).

Demokratyczny kontekst wolności i praw człowieka był z kolei źródłem mojego zainteresowania wolnością zgromadzeń, która ma podstawy konstytucyjne i prawnomiędzynarodowe. Ustawowa regulacja tej wolności uległa niedawno nowelizacji. (L. Jamróz, *Demokratyczne standardy wolności zgromadzeń – kilka uwag*, [w:] M. Aleksandrowicz, M. Andruszkiewicz, A. Breczko, S. Oliwniak (red.), *Demokracja, teoria prawa, sądownictwo konstytucyjne. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi zw. nauk prawnych Adamowi Jamrozowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy zawodowej*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2018, s. 559–572).

W kręgu moich zainteresowań leży także wpływ działalności orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego na sferę wolności i praw jednostki, czemu poświęciłem odrębny artykuł (L. Jamróz, *Wybrane konstytucyjne prawa i wolności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego w latach 1986-1997*, „Miscellanea Historico-Iuridica”, 2009, t. 8, s. 235–256).

Dorobek naukowy we wskazanym obszarze obejmuje także współredaktorstwo naukowe dwu prac zbiorowych (*Demokratyczne państwo prawa*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2014, ss. 330 (wspólnie z M. Aleksandrowiczem i A. Jamrozem) oraz *Prawa jednostki w demokratycznym państwie prawa. Zagadnienia wybrane*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2016, ss. 252 (wspólnie z A. Jamrozem).

5.5 W swojej pracy naukowej zajmowałem się także ustrojami wybranych państw europejskich: Włoch (L. Jamróz, Włochy [w:] S. Bożyk, M. Grzybowski (red.), Systemy ustrojowe państw współczesnych, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2012, s. 161–187, a także opracowanie przyjęte do druku przez redaktora naukowego; planowane wydanie w III-IV kwartale 2019 r. – L. Jamróz, *Republika Włoska*, [w:] S. Bożyk (red.), Ustroje konstytucyjne państw europejskich) oraz Francji (artykuł przekazany do publikacji w czasopiśmie „Politeja”: L. Jamróz, *Sądownictwo konstytucyjne we Francji po II wojnie światowej. Znaczenie konstytucyjnej tradycji republikańskiej*). Od nieco ponad 3 lat pracowałem nad monografią stanowiącą wskazane w pkt 4 autoreferatu osiągnięcie naukowe. Swoją uwagę skupiłem na ewolucji ustroju konstytucyjnego Francji w latach 1789-1958 i roli republikańskiej tradycji konstytucyjnej we Francji.

Poza wymienionymi tekstami naukowymi w ramach zaprezentowanych obszarów badawczych opublikowałem także opracowanie dotyczące istoty konstytucyjnej regulacji samorządów zawodowych osób wykonujących zawody zaufania publicznego (L. Jamróz, *Art. 17 ust. 1 Konstytucji w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego (uwagi w kontekście zasad dostępu do zawodu adwokata i radcy prawnego)*, [w:] S. Bożyk, A. Jamróz (red.), *Konstytucja. Ustrój polityczny. System organów państwowych. Prace ofiarowane Profesorowi Marianowi Grzybowskiemu*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2010, s. 209–217), artykuł poruszający problematykę definicji legalnych w polskim ustawodawstwie (L. Jamróz, *Legal definitions. An outline of the problem based on chosen examples of Polish legislation*, “Studies in Logic, Grammar and Rhetoric” 2011, nr 26 (39), s. 117–136) oraz dwa rozdziały podręcznika (L. Jamróz, *Rada Ministrów, Prezes Rady Ministrów, administracja rządowa oraz Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji*, [w:] S. Bożyk, *Prawo konstytucyjne*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2014, s. 279–300 oraz 403–411).

6. W zakresie mojej działalności organizatorskiej i dydaktyczno-wychowawczej chciałbym w szczególności wymienić (szczegóły w załączniku nr 4):

- prowadzenie zajęć na kierunkach: Prawo, Administracja, Bezpieczeństwo narodowe, Kryminologia, Ekonomiczno-prawny, Pedagogika (w ramach stosunku pracy w Uniwersytecie w Białymstoku).
- prowadzenie zajęć dla kandydatów na aplikacje prawnicze (wielokrotnie, do chwili obecnej).
- prowadzenie zajęć dla aplikantów notarialnych (2011).
- uczestnictwo i praca w zespole ds. promocji Wydziału Prawa UwB (m. in. wielokrotne wyjazdy na spotkania z uczniami szkół średnich oraz uczestnictwo w tzw. dniach otwartych na Wydziale Prawa UwB).
- udział w spotkaniach z maturzystami na Wydziale Prawa UwB (wielokrotne wystąpienia) oraz na Wydziale Ekonomiczno-Informatycznym w Wilnie (2017).
- organizacja i merytoryczna praca w związku z Ogólnopolskim Konkursem Wiedzy o Prawie Konstytucyjnym (2010, 2011).
- praca w komisji rekrutacyjnej w charakterze sekretarza komisji (dwukrotnie) i sekretarza-koordynatora (od 2012 do chwili obecnej) rekrutującej na studia stacjonarne drugiego stopnia i studia niestacjonarne na wszystkie kierunki prowadzone przez Wydział Prawa UwB.

- praca: w zespole ds. monitorowania jakości kształcenia (2013-2016) na kierunku Prawo; w zespole ds. opracowania programów studiów (2014, 2017); w zespole dydaktycznym w zakresie analizy efektów uczenia się na kierunku Prawo (2018).
- funkcja opiekuna roku studentów kierunku Prawo (od 2009 do chwili obecnej).
- funkcja opiekuna praktyk studenckich dla wybranych specjalizacji na kierunku Prawo (od 2009 do chwili obecnej).
- członkostwo w Wydziałowej Komisji Wyborczej (kadencja 2016-2020).
- dwukrotne uczestnictwo w Szkole Prawa Francuskiego na Wydziale Prawa UwB (2015,2016; certyfikaty).

.....
Lech Andrzej Jamróz